

Ungdomsklubben «Foldalens Ekko» i Amerika

Av Vidar Støen

Den frilynte ungdomsbevegelsen hadde stor utbredelse rundt århundreskiftet i Østerdalen. Fylkeslaget Breidablikk, seinere Østerdalen, var en sammenslutning av lagene i Nord-Østerdalen og Rørosdistriktet. Noen ildsjeler med overlærer A. Kirkhusmo som drivkraft stiftet fylkeslaget på Os i 1893.

I Folldal danna de ulike grendene sine ungdomslag omkring år 1900. Ungdommene på Krokhaugen og Dalholen kalte sine lag henholdsvis Folldal- og Prøven Ungdomslag. Disse laga endra seinere navn. Folldal hette Rondane fra 1919, og laget i Dalholen hadde bestått *prøven*, derfor omdøpte medlemmene laget til det litt mer velklingende Fjell. Året var 1900, men allerede sju år tidligere organiserte lærer Mikkel Rønning igangsettinga av Grimsaguten i Grimsbu.

På den andre sida av Atlanteren starta folldølene opp lignende lag i samme tidsrom flere steder. Først og fremst vil denne artikkelen konsentrere seg om en ungdomsklubb ved Hixton i Wisconsin. Den 2. november 1902 stifta en håndfull folldøler med sogningen og religionslæreren Albert Ronnei i spissen en organisasjon med navnet *Foldalens Ekko*. Simen Faldet (169-1) var sekretær og Hans Thompson Bihaug (85-1) var viseformann. I programkomiteen satt Tollef Amundsen Haugen (97-1) og Iver Faldet (169-1) sammen med formann Ronnei så lenge Ekko eksisterte etter sikre kilder å dømme.

Lærerne var ledende i dannelsen av ungdomslaga i Amerika som i gamle-landet. I denne tidsperioden var læreren i denne Folldalskolonien fra Sogn, men både Mikkel Simensen Flyen (87-1) og Peder Bihaugen (85-1) var lærere for sine sambygdingar i de første årene de bosatte seg i Amerika. Imidlertid underviste de

bare på Norsk-skolen som ungene gikk på i noen uker hvert år. Kirken i Upper Pigeon organiserte seks såkalte «parochial school» hvorav Krokhaugen-skolen var den som lå i Foldal skolekreds.

Pensumet var ensidig pregt av kirken og dermed hadde prestene og hans lønnede religionslærer styring med denne skolen. Der lærte andre generasjon av utvandrerne Luthers katekisme og andre religiøse skrifter skrevet på dansk-norsk. Likevel lærte barna den opprinnelige dialekta da de kunne bruke morsmålet fritt. På den offisielle amerikanske skolen var det derimot strengt forbudt å snakke norsk, til og med ute i friminuttene, fordi elevene skulle lære engelsk for å bli amerikanere fortest mulig.

Kirken hadde mye å si i ungdomsklubben. Biblioteket og ungdomslokalet tilhørte kirken indirekte da dette var Krokhaugen-skolen etter at laget var kommet skikkelig i gang. Styremøtene holdt de valgte «Embetsmennene» hjemme hos hverandre etter tur. En viktigere kontakt, og dermed åndelig innflytelse, hadde den norsk-amerikanske kirken ved utformingen av formålsparagrafene. Her skiller dette ungdomslaget seg vesentlig ut fra lagene i Norge som var utpreget frisinne i tråd med den Grundtvigske tradisjonen og folkehøyskole-ånden. Allerede i åpningen av punkt 1 i «Konstitusjonen» for Ekko står det: «*Denne Forenings Formaal skal være at fremme Guds frykt, dyd og god moral blandt vore medmennesker ...*»

Andre steder i Amerika var det også tendenser til bekymringer for ungdommen med moralske overtoner. Folldølen Ola Hoel (54-4) var prest i Canby på grensen mellom Minnesota og Sør-Dakota. Nevøen til presten, Hågen, skrev dette om onkelens menighet og

Krokhaugen-skolen.

Foran fra venstre: Edvin Embretson (142-4), Curtis Johnson (58-1), Richard Faldet (169-1), Mina Kvansletten (79-2), Mabel Lien (99-1), Ole Berget, Selmer og Oscar Hoff (127-1).

Bak på trappa fra venstre: Carl Lien (99-1), Manuel Faldet (169-1), Arthur Knutson, religionslærer og leder for EKKO, Albert Ronnei, Eddie Lien (99-1) og en ukjent. Bildet er tatt ca. 1905.

Kirke-jubileum i 1904?

Sju prester samlet til en feiring eller konferanse, kanskje et jubileum som medlemmene i EKKO hadde serveringen for?

Eier: Minnie Johnson (86-1).

aktiviteten der i ungdoms- og kvinneforeningen pr. 1897:

«Takgivelsesdagen den 25 de Nov. havde Kvindeforeningen samt Pigeforeningen af Hoels Menighed Auktion over en deel sager dem lavde. Om Kvelden havde dem lavet Aftensmad eller 'Supper' dem kalder det og solgte til intægter til nyt Pipeorgel til Kirken. Deres Retter være ægte Norske saasom Ludefisk, lefser, kjødkager o.s.v. ...» En del amerikanske hadde også møtt opp ved siden av de norske. «Dem ha ogsaa faat i stand en Ungdomsforening der møder to gang i maanen som er mere til nytte for ungdommen eller dans. En Skjønt jeg kan da nok ena gaa en Springdans om det en gang skulde være saa at jeg en gang kom til Grimsbu.»

Slik avslutter norsk-amerikaneren, Hogan, sitt brev til brorsønnen Haldo Haldoson i Folldal.

Likhetene er påfallende mellom ungdomslaga i Amerika og Norge. Siste del av første paragraf til *Ekko* siteres for å få frem to hovedpoeng til med 'Formaalet'.

«... samt give medlemmene anledning til at øve sig i at optrede i offentlige forsamlinger. At fremme god Selskabelig Interesse og forbindelse blandt De unge.»

Dette er i samsvar med den norske filosofien da første paragraf for *Rondane* ungdomslag i Krokhaugen kirkekrets går slik:

«Lagets formaal er at bringe folkelig oplysning blandt ungdommen, og at arbeide mot styge skikke og usunde ungdomsfornøyer. Dette skal skje dels ved oplæsning, dels ved diskussion og hvis omstendighederne tillader det lidt sang.»

Møtene i *Ekko* hadde en åpningsseremoni med lesning fra den hellige skrift og ofte bønn. *Rondane* åpnet som regel sine sammenkomster med en frisk sang med appell om å ta vare på bygda, som «Flaumen går» eller en optimistisk vårsang som «No livnar det i lunddar». Lagsavisen *Foldalingen* var skrevet og lest opp av medlemmene på Rondeslottet. I begge lagene holdt noen et lite innlegg, leste et stykke eller deklamerte et dikt.

De to mest brukte underholdere på Krokhaugen-skolen var Minnie Eidet Johnson (Flyen 86-1) og Ida Hoff Vindal (Gåshovde 127-1). Allerede før de hadde begynt på skolen leste de opp et stykke eller to, og fortsatte med det nesten hver gang Ekko-medlemmene møttes. Disse to kvinnene har samlet en hel del avisutklipp og familiehistorier i løpet av sine lange liv.

Dessuten var Minnie Johnson kontaktperson for en lokalavis i mange år, og hun sendte historier og skrev nekrologer for innbyggerne i Fall Coulee og deres slektninger som var spredt utover det ganske land. De to har også etterlatt mange store album med bilder av sambygdingene. Ved dette familie- og lokalhistoriske arbeidet har de to vært uvurderlige kilder for beskrivelsen av Folldal-samfunnet i USA. Kanskje kan deres interesse for lokalsamfunnet og de norske røttene tilskrives deltakelsen i «Ungdomslaget Foldalens Ekko» i unge år.

En annen forskjell utenom det utpreget religiøse innslaget, er at våre amerikanske slektninger la vekt på «... at utbrede Kjenskab til god Norsk og Engelsk Litteratur ...». Dette kunne de få ved å låne bøker i en leseklubb som startet med en enkel lesering i 1895 og senere utvidet til et lite bibliotek. Peder L. Pederson (172-1) holdt rede på utlånet av bøkene og kalte seg bibliotekar. Allerede året etter stiftelsen av Ekko prioriterte de norsk da styret bestemte at biblioteket bare skulle kjøpe bøker fra Norge eller litteratur av norsk-amerikanske forfattere.

Litteraturen var mye det samme som ungdomslagene i Norge ville lese ifølge en historisk oversikt for Noregs Ungdomslag: Bjørnson, Lie og Kielland samt sagaer og eventyr. En komplett liste over bøkene i begge ungdomslagene i Folldal på hver side av Atlanteren bekrefter dette utvalget.

Som i Norge var aldersgrensen satt til konfirmasjonsalderen for fullverdige medlemmer. Når foreldrene fulgte med, kunne de små være i biblioteket. Bare «voksne» og innbyggere av Foldalen hadde stemmerett fordi paragraf 11 bestemte at foreningen tilhørte

UPC-kirka rundt 1910.

Da EKKO eksisterte var denne kirken i bruk med trær omkring som vist. Eier: Minnie Johnson (86-1).

de som bodde i det som seinere hette Fall Coulee (coulee er oversatt til bratt fjelldal).

Fall Coulee var praktisk talt det amme området som styret kalte «Foldalens Skolekreds». Forskjellen var at laget var knyttet fastere til kirkens myndighet. I skolekretsen bodde det nesten bare folldøler med unntak av noen inngiftede tolginger, alvdøler og sundalsinger. Et par familier kom fra Fåberg og Søndre Land. Denne reorganiseringen medførte at de tok i bruk kirkens

Korskirka i Upper Pigeon.

*Simen Simenson (87-1) med skjegg, til venstre for midten.
Presten Emanuel Christopherson i prestekjole. Grunnsteinen var
lagt i 1881, bygd 1882-1884, og kirka innviet i 1894.
Eier: Minnie Johnson (86-1).*

skolehus til bibliotek samtidig som det gamle biblioteket gikk tilbake til sju eiere. Disse sju var blant de tidligste imigrantene og flere av de nevnte medlemmene av klubbens styre. Ekko var nå formelt og fysisk en del av institusjonen kirken.

En annen stor sak var koblet sammen med skolehuset. De trengte et orgel, men hvordan skulle dette ordnes? I førstningen betalte de Minnie Amundsen (Beitrusten 97-1) én dollar for å spille på sitt medbrakte orgel. Denne ordningen varte vel ett år. Deretter kjøpte laget et orgel for penger de fikk inn ved innsamling og loddsalg. Dette plasserte de i Krokhaugenskolen slik at også elevene i norskskolen kunne få musikk i sine timer, fortrinnsvis til salmesang.

Et av høydepunktene i laget må ha vært da Pastor E. Christopherson oppfordret Folldalens Ungdomsklubb til å oppvarte med kaffe ved Synodens jubileumsmøte den 16.8. 1903. Seks gutter og seks jenter ble valgt til å ordne dette. Regnskapet viser at de arrangerte serveringen med kaffe og sukker for \$3,75.

Ungdomslaget Ekko hadde ikke lang levetid, uvisst av hvilken grunn. Allerede i 1905 var aktiviteten laber, og ingen skriftlige kilder kan fortelle noe videre om lagets skjebne. Den ene tilgjengelige protokollen viser at det siste bokførte utlegget var på \$9 for et bokskap i desember 1910. Biblioteket lånte ut si siste bok samme år. Der er ingen dramatiske tegn som tyder på at det var en brå slutt, men en velger heller å tro at de neste protokollene er bortkommet. Ingen kan med sikkerhet si hvorfor laget ikke holdt det gående. Ungdomslagene i Folldal og Østerdalen har også problemer med å finne sine protokoller, og aktiviteten er ikke noe å skryte av der heller. Hvorfor skulle det være lettere i Amerika?